

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Yerli- Otantik Kültür Turizmi. UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Alan Kınalık Örneği *

Ethnic Tourism within the Scope of Sustainable Tourism. The Example of Kınalık in the UNESCO World Heritage List

ÖZET

Küreselleşen dünya ile birlikte sürdürülebilirlik kavramı her alanda büyük önem kazanmıştır. Sürdürülebilir turizm kapsamında doğal ve kültürel çevre bilincinin yüksek olduğu yerli-otantik kültür turizminin en önemli destinasyonlarından biri olan dünyanın en yüksek yerleşim yerlerinden biri UNESCO dünya miras listesinde yer alan Kınalık ve sürdürülebilirlik çalışmalarının yoğunlaştığı alanlardan biri olarak öne çıkıyor.

Bu araştırmanın amacı UNESCO dünya miras listesinde yer alan Kınalık sürdürülebilir turizm kapsamında yerli-otantik kültür turizminin dört farklı tipolojisi: yöresel alanlarda yürüyüş, kültürel merkezin ziyareti, el sanatları ve kültürel etkinlik ve festivaller gibi değişkenler aracılığıyla incelenmesidir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Literatürler araştırılmış sürdürülebilir turizm kapsamında yerli-otantik kültür turizminin dört farklı tipolojisinden üçü yöresel alanlarda yürüyüş, kültürel merkezin ziyareti, kültürel etkinlik ve festivaller gibi değişkenler yazılmıştır. Belgeseller izlenerek sürdürülebilir turizm kapsamında yerli-otantik kültür turizminin dört farklı tipolojisinden biri olan el sanatları değişkeni incelenmiştir.

Bu araştırmanın sınırlılıkları sürdürülebilir turizm kapsamında yerli otantik kültür turizmi açısından UNESCO dünya miras listesinde yer alan Kınalık'la belirlenmiştir çok kültürlü bir ülke olan Azerbaycan'da yaşayan diğer etnik grupların yaşadığı destinasyonlar dâhil edilmemiştir.

Bu araştırmanın sonucu olarak Kınalıkta turizm ile ilgili bilimsel araştırmaların artırılması, alternatif, niş, özel ilgi turizm türlerinin özellikle yayla turizm türünün geliştirilmesi önerilmektedir. Göç güzergâhlarından geçen 18 Eylül 2023'te UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınan Kınalık Kültürel Peyzajı ve Göç Yolu Yaylacılık Rotası aslında yöresel alanlarda yürüyüş rotalarını da belirleyip doğal mirasları da seyahat etme imkânı yaratmakla birlikte özellikle yayla turizm türünün geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Yerli Otantik Kültür Turizmi, Kınalık.

ABSTRACT

The concept of sustainability with a globalized world has gained great importance everywhere. Within the scope of sustainable tourism one of the most important destinations of local-authentic cultural tourism with a high awareness of the natural and cultural environment, one of the highest settlements in the world, which is on the UNESCO world heritage list, stands out as one of the areas where Kınalık and sustainability activities are concentrated.

The purpose of this research is to examine four different typologies of ethnic tourism within the scope of sustainable tourism in Kınalık, which is on the UNESCO world heritage list: walking in local areas, visiting the cultural center, handicrafts and cultural events and festivals.

Qualitative research method was used in the research. Within the scope of sustainable tourism, which has been researched in the literature, three of the four different typologies of local-authentic cultural tourism, such as hiking in local areas, visiting a cultural center, cultural events and festivals, have been written. In the scope of sustainable tourism, the handicrafts variable, which is one of the four typologies of local-authentic cultural tourism, was examined by watching documentaries.

The limitations of this research are determined by Kınalık, which is included in the UNESCO world heritage list in terms of local authentic cultural tourism within the scope of sustainable tourism. Destinations inhabited by other ethnic groups living in Azerbaijan, which is a multicultural country, were not included in the research. As a result of this research, it is recommended to increase the scientific research related to tourism in Kınalık, to develop alternative, niche, special interest tourism types, especially plateau tourism type.

The Kınalık Cultural Landscape and Migration Route Highlands Route, which was added to the UNESCO World Heritage List on September 18, 2023, passing through the migration routes, actually identifies hiking routes in local areas and creates the opportunity to travel to natural heritage, and it is especially recommended to develop the type of highland tourism.

Keywords: Sustainable Tourism, Ethnic Tourism, Kınalık.

GİRİŞ

Azerbaycan, farklı medeniyetlerin bulunduğu, yüzyıllardır ulusal-kültürel çeşitlilik ortamının oluştuğu, farklı millet ve mezheplerin temsilcilerinin barış, huzur, karşılıklı anlayış ve hoşgörü koşullarında yaşadığı bir yer olarak kabul edilmektedir. Çok kültürlülük ve hoşgörü, tarihsel olarak Azerbaycanlıların yaşam biçimi olmuş, bugün ise ulusal kimliği, dili ve dini ne olursa olsun, Azerbaycan devletinin her vatandaşının günlük yaşamı haline gelmiştir. Azerbaycan halkının zengin çok kültürlü geçmişi, sadece bugünkü halkımızın hoşgörülü yaşam tarzında değil, aynı

Dilbar Guliyeva¹

How to Cite This Article

Guliyeva, D. (2024).
“Sürdürülebilir Turizm
Kapsamında Yerli- Otantik
Kültür Turizmi. UNESCO Dünya
Miras Listesinde Yer Alan
Kınalık Örneği”, Journal of
Social, Humanities and
Administrative Sciences, 10(5):
702-711. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13851876>

Arrival: 15 August 2024

Published: 30 September 2024

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

This journal is an open access,
peer-reviewed international
journal.

¹ Dr.Öğr.Üyesi., İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, İstanbul,Türkiye.

zamanda onların oluşturduğu edebi-sanatsal, bilimsel-felsefi, siyasi-hukuki kaynak ve belgelerde de yaşamaktadır. Bir devletin sınırları içerisinde farklı etno-kültürel halkların bir arada barış içinde yaşaması ve kendi kültürel özelliklerini, yaşam tarzlarını resmi olarak ifade etme, koruma hakkına sahip olması önemli konulardan biridir. Çok-kültürlülük, sürdürülebilir turizm kapsamında yerli- otantik kültür turizmi için gerekli bir araçtır.

Mevcut ulusal-kültürel çeşitlilik ve etnik-dini hoşgörü ortamı, çok etnikli, çok mezhepli bir ülke olarak Azerbaycan'ı küresel ölçekte sürdürülebilir turizm kapsamında yerli-otantik kültür turizmi için eşsiz bir yer haline getirmiştir. Bugün Azerbaycan Cumhuriyeti'nde kültürel, dil ve etnik çeşitliliğin korunmasını ve başarıyla uygulanmasını amaçlayan devlet politikası yürütülmektedir. Çok-kültürlülük alanında yüzyıllar boyunca biriken büyük tarihi deneyimin önemsenmesi ve zenginleştirilmesi, aynı zamanda kültürel mirasın güçlendirilmesini sürdürülebilir turizm kapsamında yerli- otantik kültür turizminin devlet stratejisinde de önemli olduğu gözükmektedir. Çok kültürlülüğün ABD, İsveç, Avustralya, Kanada modeli gibi farklı modelleri bulursa da Azerbaycan'ın dünyaya sunduğu model birçok gelişmiş ülkeler tarafından memnuniyetle karşılanıyor ve örnek olarak kullanılıyor. Bu model daha istikrarlıdır, çünkü tarihsel köklere bağlıdır. ABD Senatosu ve Utah ve Oregon eyaletlerinin Temsilciler Meclisi'nin Azerbaycan'ın hoşgörü modelini takdir eden geniş bir deklarasyon kabul etmesi, bahsedilenlerin açık bir örneğidir. Azerbaycan'da; lezgiler, ruslar, ermeniler, talışlar, avarlar, türkler, tatarlar, tatlar, ukraynalılar, sakhuryalılar , gürcüler, yahudiler, kürtler, grizler, udinler, çinliler ve diğer etnik grupların kültürleri, gelenekleri, el sanatları, kültürel merkezleri, örf-adetleri, yemek, giyim, yaşam kültürleri sürdürülebilir turizm kapsamında yerli-otantik kültür turizminin geliştirilmesi için önemli kaynak işlevi görmektedir.

Bu araştırmada Azerbaycan'ın kuzeyinde Guba ilinde Tufandağ ile Kızılkaya arasında 5000 yıllık yerleşim yeri olan Kınalık'ta yaşayan etnik halk olan Kınalıklılar diğer ismiyle 'Ketş'lerin' kültürü sürdürülebilir turizm kapsamında yerli-otantik kültür turizminin tipolojileri açısından incelenmiştir:

1. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan Yöresel Alanlarda Yürüyüş.
2. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan Kültürel Merkezlerin Ziyareti.
3. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan El Sanatları
4. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan Kültürel Etkinlikler ve Festivaller

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İklim krizinin dünya için ciddi bir tehdit olduğunun anlaşılmasıyla birlikte sürdürülebilirlik her alanda büyük önem kazandı. Turizm de çevre bilincinin yüksek olduğu ve sürdürülebilirlik çalışmalarının yoğunlaştığı alanlardan biri olarak öne çıkıyor (Brankov vd. 2015).

Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir turizm "*turistlerin, turizm endüstrisinin, çevrenin ve yerel halkların mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını dikkate alarak; "Tüm turistik faaliyetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini dikkate alan turizm"* olarak tanımlanmaktadır (Mowforth ve Munt 2009).

Sürdürülebilir turizm, turizmin özel bir dalı değildir; tüm turizm sektörü için yol gösterici bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir. Çünkü turizmde sürdürülebilirlik sadece doğal ve kültürel çevrenin korunması açısından değil, turizm sektörünün geleceği açısından da son derece önemli (Choih, 2003).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) sürdürülebilir turizmin hedeflerini şu şekilde özetlemektedir:

Temel çevreyle ilgili süreçleri sürdürerek ve doğal miras ile biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olarak, turizm gelişiminin temel unsuru olan çevreyle ilgili kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak.

Ev sahibi toplulukların sosyo-kültürel özgünlüğüne saygı göstermek, yerleşik ve yaşayan kültürel miraslarını ve geleneksel değerlerini korumak ve kültürlerarası anlayış ve hoşgörüyü katkıda bulunmak.

Sürdürülebilir, uzun vadeli ekonomik operasyonlar sağlamak, istikrarlı istihdam ve gelir getirici fırsatlar yaratmak, yerel halklara yönelik sosyal hizmetler de dâhil olmak üzere tüm paydaşlara adil sosyo-ekonomik faydalar sağlamak ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmak.

Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri

Çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlar dikkate alınarak sürdürülebilir turizmin ilkeleri aşağıdakilerdir:

Ekonomik Sürdürülebilirlik: Uzun vadede gelişmeye ve fayda sağlamaya devam edebilmeleri için turizm destinasyonları ve işletmelerin ekonomik sürdürülebilirliğini ve rekabet gücünü korumak.

Yerel Refah: Turizmin ev sahibi destinasyonlara katkısını artırmak için ziyaretçi yerel harcama oranlarının artırılması.

İstihdam Kalitesi: Irk, cinsiyet, engellilik gibi konularda ayırım gözetmeksizin ücret düzeylerini ve hizmet kalitesini iyileştirerek turizm sektörünün yarattığı ve desteklediği yerel işlerin sayısını ve kalitesini artırmak (Choi, 2003).

Sosyal Eşitlik: Turizmin ekonomik ve sosyal faydalarının toplum genelinde geniş ve eşitlikçi bir şekilde paylaşılmasını sağlamak ve ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı kişilere yönelik fırsatları, gelirleri ve hizmetleri iyileştirmek.

Ziyaretçi Memnuniyeti: Cinsiyet, ırk, engellilik veya diğer farklılıklara bakılmaksızın tüm ziyaretçilere güvenli ve tatmin edici bir deneyim sunmak (Alabay, 2012).

Yerel Kontrol: Yerel toplulukların, diğer paydaşlarla istişarede bulunarak bölgelerindeki turizm yönetimi ve kalkınmasına yönelik planlama ve karar alma süreçlerine dâhil edilmesi.

Sosyal Refah: Sosyal yapıları, kaynaklara, fırsatlara ve yaşam destek sistemlerine erişimin sağlanması, sosyal bozulma ve istismarın önlenmesi yoluyla yerel toplulukların yaşam kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi.

Kültürel Çeşitlilik: Ev sahibi toplulukların tarihi mirasına, özgün kültürüne, geleneklerine ve çeşitliliğine saygı gösterin ve bunları zenginleştirmek (Eren, 2022).

Fiziksel Bütünlük: Hem kentsel hem de kırsal alanların peyzaj kalitesini korumak ve zenginleştirmek; Çevrenin fiziksel ve görsel olarak bozulmasını önlemek (Brankov vd., 2015).

Biyçeşitlilik: Doğal alanların, yaşam alanlarının ve yaban hayatının korunmasını desteklemek ve bunlara verilen zararı en aza indirmek.

Kaynak Verimliliği: Turizm tesis ve hizmetlerinin geliştirilmesinde ve işletilmesinde sınırlı, yenilenemeyen kaynakların kullanımının en aza indirilmesi.

Çevre Temizliği: Turizm işletmelerinin ve ziyaretçilerin neden olduğu hava, su ve toprak kirliliğini ve atık üretimini en aza indirmek (Gössling vd., 2013).

Yerli-Otantik Kültür Turizmi

Yerli-Otantik kültür turizmi kavramı ilk olarak araştırmacı Smith'in etnik turizm kavramını kullanmasıyla literatüre girmiştir. Ona göre etnik turizm, ilginç turizm, yerli turizm ve egzotik turizm yerel halkların geleneklerinin turist çekiciliği sağlamasına neden olmaktadır. Smith etnik turizm tanımı yaparken Eskimolar, Panama San Blas Kızılderilileri, Endonezya'daki Toraya halkı üzerinde yapılmış çalışmalardan etkilenmiştir.

Yerli-Otantik kültür turizmi kavramı araştırmacı Yang tarafından egzotik kültürel deneyim yaşamak ve özel etnik gruplarla etkileşim kurmak için yapılan seyahatler olarak tanımlanmaktadır. Turistik seyahatler süresince, insan eseri, performans ve başka etnik gruplar ile ilgili ürünleri denemek ve tüketmek seyahat motivasyonunda veya faaliyetlerde önemli yer tutar. Burada etnik grup olarak, ortak tarihi, kültürü, dini, dili ve yaşam tarzını paylaşan farklı sosyo-kültürel yerel halklardan bahsedilmektedir (Erbil vd., 2018).

Yerli-Otantik kültür turizmi bazı literatürlerde etnografi olarak da geçmektedir. Etnografya, farklı halkların kültür ve yaşam tarzını inceleyen ilimdir. Bu durumda turist doğrudan doğruya bu özelliklerle tanışmakta ve belirli bir düzeyde doğrudan bilgi sahibi olmaktadır. Yerli-Otantik kültür turizmi iki temel türüyle sunulabilir (Barrere, 2015).

Birincisi, kendi milletinin kültür ve yaşam özelliklerini sürdürmekte olan yerleşimleri ziyaret etme. Bunlar devamlı olduğu gibi geçici de olabilir (Örneğin, göçmen-hayvan yetiştiricilere, avcılara mola kampları). Böyle yerleşimlerden geçen turistik rotalar dünyanın birçok ülkesinde vardır.

İkincisi yerli-otantik kültür turizminin asıl nedeni etnografik yerlerde yaşayan ya da bir zamanlarda yaşamış halkların, kavimlerin kültürünü, mimari yapıtlarını, yaşam tarzını ve geleneklerini öğrenme amaçlı seyahat etmedir. Diğer bir ifadeyle Yerli-Otantik kültür turizmi belli bir bölgenin tarihi kültürel ve doğal mirasını öğrenme amaçlı turizm türüdür. Örneğin Mısır'daki ünlü turizm türü olan, çölde ciple safari sırasında yabancı turistlerin bedevilerin kamplarını ziyaret etmekte ve onların göçebe hayatlarıyla tanışmaktadırlar.

BULGU VE TARTIŞMALAR

Kınalık halkı aşırı iklim koşullarına ve kıt toprak kaynaklarına uyum sağlamak için yollar geliştirmiştir. Ağaç sınırının üstünde bulunan Kınalık köyü ve çevresi ağaç ve çalılardan yoksundur ve tarımsal faaliyetlerin potansiyeli asgari düzeydedir. Öte yandan, bu yerlerin yemyeşil alpin ve subalpin çayırları zengin yem kaynakları sunmaktadır. Bu nedenle, bu insanlar için açık strateji, dağ çayırlarını yazda kullanarak ve soğuk kıştan kaçmak için ülkenin merkezi yaylalarına taşınarak göçebe hayvancılık yapmışlardır. Buna göre, yarı göçebelik Kınalık halkının kültürünün ve yaşam tarzının tanımlayıcı özelliği haline gelmiştir; buna yerleşim yerleri, aile ve toplumsal kültür, gastronomi tercihleri, ticaret ilişkileri, inanç sistemleri, yerli bilgileri ve gelenekleri de dâhildir (Kotecha, 2006).

Kınalık halkı, bir evin çatısının diğerinin bahçesi olduğu ve evlerin yerel nehir taşı ve diğer yapı malzemeleriyle inşa edildiği kademeli mimarileriyle aşırı arazi yapısına uyum sağlayarak köylerini dik bir dağ zirvesine kurmuştur. Evler, yıl boyunca köyde kalan hayvanlara uyum sağlayacak şekilde ayarlanmıştır. Çayırlar için yerçekimi beslemeli sulama sistemleri ve dağ yamaçlarındaki yapay teraslar, dağlık arazi yapısının tarımsal amaçlarla kullanılmasının parlak örnekleridir (Schulze, 2008). Ancak, günümüzde çiftçiliğin amacının hayvanlar için yem yetiştirmek olduğunu belirtmekte fayda var. Hayvancılık, temel ekonomik faaliyet olarak insanlara et ve süt ürünlerinin yanı sıra soğuk dönemler için çeşitli giyim ve ev eşyaları yapmak için yün, ısıtma için kullanılan tezek – hayvan gübresi tuğlaları ve diğer ihtiyaçlarını sağlar. Hayvancılık ve yan ürünleri ayrıca köyde üretilmeyen meyve, sebze, ev eşyaları gibi nesnelerin takası için bir araç olarak kullanılır. Kınalık halkı, kendi dilleri olan Kınalık dilinde konuşan benzersiz bir etnik gruptur. Kınalık halkının köylerinin dışında herhangi bir yerleşim yeri yoktur. Dilleri, Kafkasya bölgesinde konuşulan diğer dillerden hiçbirine benzemez ve bu da dilbilim ve tarih araştırmacılarının büyük ilgisini çekmektedir. Bu insanların kültürü, dili ve inanç sistemi, fiziksel bölgelerine bağlıdır ve bu da ayrıntılı bir mikro yer adları sisteminin geliştirilmesiyle sonuçlanmıştır ve bu insanların inanç sistemine ve yerel bilgisine derinden yerleşmiştir (Gardanova, 1962).

Kınalık, yüksek Kafkas dağlarına özgü geleneksel yaşam biçimini ve ekonomik faaliyetlerini koruyan birkaç topluluktan biridir. Ayrıca, bazı kanıtlara göre Kınalık, MÖ 3. yüzyıl-MS 8. yüzyıl arasında günümüz Azerbaycan'ında var olan Kafkas Albanya'sının 26 kadim kabilesinden birinin kalıntı dili olarak kabul edilir. Kınalık halkı ve dili, Kafkas yüksek dağ yaşam tarzının daha geniş tarihsel konseptinin yeniden yapılandırılması ve bu insanların kökeninin araştırılması için zengin bir kaynaktır.

Kınalık, yüksek Kafkas dağlarına özgü geleneksel yaşam biçimini ve ekonomik faaliyetlerini koruyan birkaç topluluktan biridir (Volkova, 1980). Ayrıca, bazı kanıtlara göre Kınalık MÖ 3. yüzyıl-MS 8. yüzyıl arasında günümüz Azerbaycan'ında var olan Kafkas Albanya'sının 26 kadim kabilesinden birinin kalıntı dili olarak kabul edilir. Kınalık halkı ve dili, Kafkas yüksek dağ yaşam tarzının daha geniş tarihsel konseptinin yeniden yapılandırılması ve bu insanların kökeninin araştırılması için zengin bir kaynaktır.

Kınalık halkı hayvanlara her zaman saygılı davranır. Koyun ve ya diğer hayvanların sayısını kimseye söylemezler ki, kötü ruhlardan ve gözlerden korunmak için.

Kınalıklılar komşu köylerden, örneğin Guruş köyünden olan kızla erkekleri evlenirler. Ama buna rağmen hiçbir köye kız vermezler.

Kınalık'ta nişan töreninde "ekmeği kesmek", düğün günü gelini amcasının evinden damadın evine göndermek, damadın dayısının evinden gelini almaya gitmesi gibi gelenekler hâlâ devam ediyor. İlginçtir ki bu köyde 40-50 yıldır boşanma yaşanmamış. Köylüler bunu ailelerin akrabalık bağıyla birbirine bağlı olması ile bağlı olduğunu bildirmişler (Bais, 2001).

Ailede doğan ilk erkek çocuk belli bir yaşa kadar örgüye sahiptir. Kınalık'ta halen uygulanan geleneklerden biri de erkek çocuğun 7 yaşına kadar başına örgü örmesidir.

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan Yöresel Alanlarda Yürüyüşle İlgili Bulgular.

Yüzlerce yıldır Guba ilçesinin Kınalık köyünden Pirsaat baraj gölüne kadar uzanan ve Gusar, Guba, Şamahı, Gobustan, Abşeron ve Hacıgabal bölgelerinden geçen 200 kilometreden fazla göç yolu, Şirvan ve Guba bölgelerindeki göçebe hayvancılık çiftliklerinin kullandığı önemli bir yol olmuştur. Halen göçebe hayvancılık işletmelerinin kullandığı bu 'Göç Yolu' üzerinde tarihi ve kültürel değeri yüksek çok sayıda anıt bulunmaktadır. Bu yolun Azerbaycan'ın kültürel zenginliğinin nadide örnekleri arasında özel bir yeri vardır.

Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Sayın İlham ALİYEV tarafından 03.09.2023 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın 109. maddesinin 32. fıkrasından hareketle ve Azerbaycan'ın kültürel mirası açısından önemini dikkate alarak, Göç güzergâhının bulunduğu bölgenin korunması, birleşik yönetim modelinin oluşturulması ve burada turizmin geliştirilmesi amacıyla bir karar alınmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Kınalık Devlet Tarihi-Mimarlık ve Etnografya Koruma Alanı toprakları ve Gusar, Guba, Şamahı, Gobustan, Abşeron ve Hajigabul bölgelerinden geçen tarihi göç yolunun toprakları "Kınalık Kültürel Peyzajı ve Göç Yolu" Devlet Tarih-Kültür ve Etnografya Koruma alanı olarak ilan edilmiştir (<https://president.az/az/articles/view/60991>).

Göç güzergâhlarından geçen Kınalık Kültürel Peyzajı ve Göç Yolu Yaylacılık Rotası aslında yöresel alanlarda yürüyüş rotalarını da belirleyip doğal mirasları da seyahat etme imkânı yaratmaktadır. Azerbaycan'ın Kınalık Kültürel Peyzajı ve Göç Yolu Yaylacılık Rotası 18 Eylül 2023'te UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alındı.

Kınalıkta yerel halk yarı göçebe kültürün bir parçasıdır. Kınalık sakinleri yılda iki kez köyler ve yaylalar arasında göç eder ve yılın 4 ayını Büyük Kafkas Dağları'nın (1800-2900 m) alpin-subalpin çayırlarında, 8 ayını ise Orta Aranda geçirirler. Binlerce yıl boyunca filtrelenen göçebe hayvancılık kültürü, Kınalık topluluğunun tüm kültürel alanını - tarihi, mimari mirası, çiftliğin ortak yönetim biçimi, gastronomi, folklor, inanç sistemi, ticari ilişkiler - etkilemiştir.

Yılda iki kez -ilkbahar ve sonbaharda- 15-20 gün boyunca yaylalar ve köyler arasında göç eden göçebelerin kendine özgü ritüelleri, doğal kaynakları kullanma becerileri (meralar, bitkiler, su kütleleri, doğadaki risk yönetimi vb.) nesilden nesille aktarılan bilgiler yarı göçebe kültürün günümüze kadar korunmasına yol açmıştır. Günümüzde anıtlarını, dillerini ve özgünlüklerini korumuş yarı göçebe kültürler, dünyadaki kültürel mirasın ender örnekleri olarak UNESCO tarafından koruma altına alınmaktadır.

Tamamen ulusal uzmanlar tarafından hazırlanan Kınalık Kültürel Peyzajı ve Göç Yolu Yaylacılık Rotasında Kınalık topluluğunun tarihsel olarak göçebe hayvancılıkla uğraştığı dikey yarı göçebe kültür olarak, insan-doğa ilişkilerinin uyumunun, insan-doğa ilişkilerinin gelişiminin doğal ve kültürel çevrenin bir arada yönetildiği istisnai bir örneğini görme imkânı sunmaktadır. Zorlu iklim koşullarında eko-sosyal ilişkiler sistemi ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı Kınalık Kültürel Peyzajı ve Göç Yolu Yaylacılık Rotasında olumlu yönde etkilemektedir.

Dünya Mirası Listesi'ne alınması önerilen alan, göçebelerin antik tarihi mezarlıkları, kutsal mekânları, iskeleleri, tarihi köprüleri, su kaynakları gibi maddi kültür örneklerini içermiştir. Söz konusu eserlerin mimari olarak korunmasının yanı sıra işlevselliklerinin ve özgünlüklerinin korunması da Dünya Miras Listesi'ne kabul ilkelerine uygun olmuştur.

Kınalıkta yaptığımız trekking veya hiking aktivitelerinde seyahat etme olasılığı yüksek olan doğal miraslar aşağıdakilerdir:

GARI MAĞARASI

Garı mağarası Kınalık'ın 1 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Mağaranın şekli ovaldir. İç ölçüleri 10 x 10 metre, iç yüksekliği ise yaklaşık 10 metredir. Mağaraya giden otomobil yolu yoktur (Bais, 2001).

"KIRK ABDUL BABA" ESKİ İNANÇ YERİ

"Kırk Abdul baba" 100 m uzunluğunda, 5 m iç genişliğinde, 3 yüksekliğinde, bazı yerlerde 5 metreyi aşan bir mağaradır. Tavandan temiz su damlıyor. Bu anıt Kınalık'ın 1 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kınalık halkı bu kutsal mekana "Kırk per" (Damlayan pir) adını verir. Burası inanç mekânı olarak insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Doğal anıt kutsal bir yer olarak korunmaktadır.

Hillelerin Yurdu

"Hillelerin Yurdu" Kınalık'ın 300 metre batısında yer almaktadır. Bu bölgede bir konutun varlığına ilişkin bilgi, son dönemde yapılan inşaat ve restorasyon çalışmaları sırasında doğrulandı. Böylece idari bina ve evlerin inşaatı sırasında yer altı duvarları ve inşaat kalıntıları ortaya çıkarıldı. Öte yandan "Ber-buta" olarak adlandırılan bu bölgenin engebeli kesiminde çok sayıda mezarın olduğu tespit edilmiş olup, araştırmaları büyük ilgi görmektedir.

Ateşgah

Haydar Aliyev'in adını taşıyan zirvenin güney eteğinde, kuzey yönünde Kınalık'a 5 km uzaklıkta yer almaktadır. Bu yere Ateşgah denmesinin nedeni, yerin derinliklerinden doğal olarak çıkan yanıcı gazların bulunmasıdır. Kınalık halkının asıl dininin Zerdüştlük olması nedeniyle Ateşgah yerel halk tarafından kutsal bir yer olarak kabul ediliyor. Yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda burada bir tapınağın olduğu ortaya çıkmış ve 2016 yılında Ateşgah tapınağı orijinal haliyle restore edilerek turizme kazandırılmıştır (Volkova, 1980).

Basamaklı Kaya Üstü Taş Kitabı

Bu anıt Kınalık'ın 3 km batısında yer almaktadır. Anıt, Gudyal nehrinin sol tarafında, yüksek ve dik bir kayalığın üzerinde yer almaktadır. Taş kitabı 1968 yılına kadar kullanılan Kınalık-Gabale yolu üzerindedir. Atların, öküzlerin

ve insanların rahat hareket edebilmesi amacıyla buraya bir merdiven yapılmıştır. (Clifton vd., 2005) Merdivenlerden sonra küçük bir kaya platformu var. Bu meydanın bitişiğindeki 3 m yüksekliğindeki kayanın üzerinde Arap alfabesiyle bir Kuran ayeti yazılıdır. Kayanın üzerine Kur'an ayeti yazmanın amacı, dik geçitlerden geçerek apartmana sağ salim ulaşan yolcuları kutsamaktır. Basamaklı taş alan, rekreasyon için uygun bir yer olmasının yanı sıra ekoturizm açısından da çekicidir.

Berkşane (INQA) Yerleşim Yeri

Söz konusu antik yerleşim yeri olan Berkşane Kınalık'ın 2 km güneyinde yer aldığı ve bir kontrol ve koruma noktası olduğu sanılmaktadır. Yerleşim yeri birbirine bitişik iki tepeden oluşmaktadır. Berkşane yerleşim yerinin bir diğer adı da Kınalık dilinde ekim, dikim yeri anlamına gelen İnqa'dır. Anıt, Qudyalçay ile Kınalık'dan, doğudan ise Kİbleçay ile ayrılmaktadır. İlk tepenin yüksekliği 8-12 m, çapı 30-45 metredir. 2012 yılında yapılan keşif amaçlı arkeolojik araştırmalar sonucunda burada duvar kalıntılarının yanı sıra çeşitli büyüklükte çanak çömlek parçaları da bulunmuştur. Ayrıca anıtta balon şeklinde taş aletler ve çeşitli hayvan kemikleri bulunmuştur. Çanak çömlek arkeoloji kalıntılara göre anıt M.Ö. II-I. binyıllara aittir (Desheriyev, 1968).

Salavat Yerleşim Yeri

Bu antik yerleşim yeri, Kınalık'ın 15 km güneybatısında, Kınalık ve Gabala bölgeleri sınırında, Salavat geçidi sınırında yer almaktadır. Salavat köyünde konut kalıntıları bulunmaktadır. Burada kaç ailenin ve kaç kişinin yaşadığına dair bir bilgi yok. Binaların çevresinde bu kişilere ait mezarlık bulunmaktadır. Yolu bulunmayan anıta ancak atla ve yürüyerek ulaşılabilir (Aliyev ve Ağayev., 2018).

Zangar (Kınalıq) Yerleşim Yeri

Anıt, Kınalık Köyü'ne 10 km uzaklıkta, Guba-Kınalık yolu üzerinde bulunmaktadır. Daha önce kullanılan eski bir yol yerleşim yerinin içinden geçiyordu. Bu nedenle anıtın büyük bir kısmının yüzeyi tahrip edilmiştir. Anıt, modern asfalt yolun 10-20 metre altında, dağın eteğinde yer aldığından, yolun sol tarafında (Guba-Kınalık) erozyon sonucu, farklı türde çanak çömlek parçaları, çakmaktaşı levhalar ve osteolojik kalıntılar yüzeye çıkar. İlk gözlemlere göre anıtın alanı üst kısımda 2 hektara yakın. Zangar (Kınalık) antik yerleşim yeri deniz seviyesinden 1963 metre yükseklikte bulunmaktadır. Özellikle Büyük Kafkas Dağları'nın yükseklerinde ne bir höyüğe ne de antik çağlara ait bir yerleşime rastlanmadığını belirtmekte fayda var. Burada antik bir yerleşim yerinin bulunması bilimsel açıdan büyük önem taşıyor. Bu bağlamda keşfedilen Erken Tunç Çağı'na ait antik yerleşim, söz konusu yükseklikte daha eski çağlardan beri insanların yaşadığını doğrulayabilecek tek anıttır. Zangar (Kınalık) yerleşiminden bronz, gümüş, akik vb. malzemelerden yapılmış süs eşyaları, silahlar ve çeşitli boncuklar bulunmuştur. Söz konusu sergiler rezervin müze fonuna devredildi ve şu anda orada sergileniyor (Clifton vd., 2005).

Kıma Liqebiris (Antik Mezarlık) Antik Yerleşim Yeri

Anıt Kınalık'ın 3 km güneydoğusunda yer almaktadır. Burada antik bir yerleşimin varlığı, kazılarda ortaya çıkan inşaat kalıntılarıyla doğrulanıyor. Anıt 1 hektardan fazla bir alanda yer almaktadır. Kazılarda burada inşaat kalıntılarının yanı sıra birbirine yakın gömülmüş çok sayıda mezar da ortaya çıkarılmıştır. 2016-2017 yıllarında yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda mezar anıtlarında bronz, akik, demir gibi çeşitli malzemelerden yapılmış boncuklar ve sıra dışı şekilli süslemeler keşfedildi. İncelenen mezarlar kronolojik olarak M.Ö. VI-IV. yüzyıllara tarihlenmektedir. Doğu-batı doğrultusundaki mezarlar dere taşlarından yapılmış olup, üst kısımları yassı kaya levhalarla kaplıdır. Anıta giden bir yol var. Uzun yıllardır Kınalık ve Kınalık çevresindeki anıtlar, arkeolojide ortaçağ anıtları olarak kabul edilmiş ve Kınalık arkeolojik heyetinin burada yaptığı arkeolojik araştırmalar sonucunda son yıllarda bu alanda önemli bir arkeolojik araştırma yapılmamıştır. İdris Nurzalı oğlu Aliyev başkanlığındaki Azerbaycan Bilimler Akademisinin Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü'nde, Erken Tunç Çağı'ndan Orta Çağ'a kadar geniş bir kronolojik çerçeveyi kapsayan bir grup anıt keşfedilmiş ve incelenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda Kınalık bölgesinin sadece Azerbaycan'ın değil, tüm Kafkasya'nın kültür sisteminde özel bir yere sahip olduğu somut gerçeklerle doğrulanmıştır. Bu alanlarda gelecekte yapılacak araştırmalar, Kafkas arkeolojisinin birçok sorununun aydınlatılmasına yönelik değerli bilgilerin elde edilmesine kuşkusuz yardımcı olacaktır (Bais, 2001).

Orta Tepe Eski Yerleşim Yeri

Orta tepe eski yerleşim yeri, Kınalık köyünün 5 km kuzeyinde, yüksek bir tepe üzerinde yer almaktadır. Anıtın, büyük olasılıkla, zamanında Kınalık köyünün kuzeyinden gelecek düşman saldırısını önlemek amacıyla Orta Çağ'ın başlarında inşa edildiği düşünülüyor (Schulze, 2008).

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan Kültürel Merkezlerin Ziyareti ile İlgili Bulgular

Kınalık Tarih ve Etnografi Müzesi

2001 yılında açılmıştır.

Salavat kervansarayları

Salavat köyünün yakınında iki adet Salavat kervansaray bulunmaktadır. Kervansarayların 17. yüzyılda Hınalık topluluğu tarafından Gebele'ye giden gezginlerin geceyi geçirmeleri için inşa edildiğine inanılıyor. Salavat Kervansarayları Kervansaraylar, zeminin kazılması ve yanlarının ve üstünün geniş taşlarla kapatılmasıyla inşa edilmiştir (Gippert vd., 2009).

Abu Müslüm Cuma Camii

Kınalık köyünün en yüksek noktasında yer alan ve adını Abu Müslüm'den alan Cuma Camii'nin tarihi 9. yüzyılın sonlarından 10. yüzyılın başlarına kadar uzanıyor. Araştırmalara göre Darbend kadısı Hişam'ın kardeşi Abu Müslüm, Dağıstan'ın ve bugünkü Kuzeydoğu Azerbaycan'ın bütün köylerinde İslam dinini yaymış ve camiler yaptırmıştı. Adı geçen Abu Müslüm Cuma Camii de o dönemde inşa edilmiştir (Paşazade, 2020).

Pire Cömerd Türbe Camii

Pire-Cömerd türbe-camisinin tarihi 12. yüzyılın sonlarına kadar uzanıyor. Bu binadaki mezar İslam'dan önceye dayanıyor ve alban kınalıklarının ateşi seven diniyle ilgili ritüellerin yapıldığı bir tapınak olarak anılıyor. İslam'ın kabulünden sonra ateşe tapanların tapınağı bakımsız bırakılmış, daha sonra tapınak Cömerd tarafından onarılmış ve yanına bir cami inşa edilmiştir. Cömerd'in mezarı da binanın içindedir. Kınalıklılar bu kısmı zindan (karanlık yer) olarak adlandırmışlar çünkü küçük mezarın içine ışık girmesi için pencere ve baca yerleştirilmemiştir. Kınalık halkı, bu kapalı türbenin üzerine düşen ışığın aynı zamanda açıkta bulunan mezarın ruhu rahatsız ettiğini düşünüyor ve bunu rahatsız edenleri Allah'ın cezalandıracağına inanıyorlardı (Volkova,1980).

Hızır Nebi Türbe Camii

Hızır Nebi türbesi-caminin tarihi 16. yüzyıla kadar uzanıyor. Hızır Nebi, İslam din adamı olarak evinde bir medrese açtı ve din dersleri verdi. Bilge bir kişi olarak maneviyatın yanı sıra tıpla da uğraştı. Dış çekimi ve tedavisi için bize ulaşmayan imkânlarla Kınalık bölgesinde yetişen bitki ve otlardan ilaç yaparak dış ağrılarını giderdi ve dişleri tedavi etti. Hızır Nebi'nin vefatından sonra köyün yakınındaki yüksek bir tepeye defnedildi. Daha sonra öğrencileri saygı sembolü olarak mezarın üzerine bir türbe inşa ettiler. Türbenin içerisinde sadece Hızır Nebi'nin kabri bulunmaktadır. Halk Hızır Nebi'ye "diş mezar" ve "çivi piri" adını verir ve dişlerin acısını dindirmek için türbedeki tek ağaca at çivisi vurarak adak adardılar (Wolfgang, 2008).

Şeyh Şalbus Türbe Camii

Şeyh Şalbus Türbesi-Camisi 17. yüzyıla aittir. Şeyh Şalbus mükemmel bir İslam uzmanıydı, Arapça ve Farsça dillerini mükemmel biliyordu. Şeyh bir medrese açmış ve çok sayıda molla yetiştirmişti. Şalbus'un pek çok insanın sahip olmadığı olağanüstü bir sezgisi ve öngörüsü vardı. Şeyh Şalbus'un insanların düşüncelerini okuduğu, sorunları çözmek için dualar yazdığı, elindeki biyoakım ile tedavi ettiği ve bilgece öğütler verdiği, insanlar arasında dolaşan hikâye ve efsanelerden anlaşılmaktadır (Desheriyev,1968).

İsrafil Baba Türbe Camii

İsrafil Baba Türbesi-Camisi 18. yüzyıla ait olabilir. İsrafil Baba Arapça bilen bir İslam din adamıydı. Evde medrese açmış ve din dersleri vermişti. Doğu tıbbını biliyordu ve tıbbi tedavilerinde bu bilgileri de kullanıyordu. Baba İsrafil, Kınalık bölgesinde yetişen endemik bitkilerden de ilaç yaparak insanların dış yaralarını tedavi etmişti. İsrafil Baba'nın vefatından sonra mezarının üzerine kubbe yapıp türbeye çevirdiler. İnanca göre açık yarası olan kimseler onun kabrinden toprak alıp yaralarının üzerine sürerek şifa bulurlar (Aliyev ve Ağayev, 2018).

Möhüc Baba Türbesi

Möhüc Baba'nın mezarı 18. yüzyıla kadar uzanıyor. Möhüc baba medrese açmış, Kur'an öğreten ve Arapça dilini çok iyi bilen bir insandı. Edinilen bilgiye göre ellerinde fenomen olarak biyoakım vardı. Bitkilerden yapılan ilaçlarla hastaları tedavi ediyordu. Möhüc Baba öldükten sonra mezarının üzerine bir türbe inşa edildi ve burası bir inanç yeri olarak özellikle de sinir hastalıkları olan kişiler tarafından ziyaret edildi (Gippert vd., 2009).

CaBBAR BABA TÜRBE Sİ

Jabbar Baba'nın türbesi 17. yüzyılın sonu - 18. yüzyılın başlarına tarihleniyor. Jabbar Baba'nın türbesi Jabbar Baba'nın Türkiye'den gelişini gösteriyor. Kınalık'ta İslam dininin yayılmasında ve Kuran'ın öğretilmesinde özel bir rol oynamıştır. Ebu Müslüm camisinin baş imamı oldu, evinin bir bölümünü medrese haline getirdi, Kınalık çocuklarına ders vermiştir. Cabbar baba sadece Kınalık halkını değil, çevre köylerden de birçok öğrenciye ders vermiş, imamın bulunmadığı köylere mollalar göndermişti. Araştırmalara göre Jabbar Baba'nın telepatisi o kadar

güçlüydü ki, tanımadığı insanları kabul ettiği anda onlara ne tür bir sorunla geldiklerini doğrudan anlatıyordu. Jabbar Baba'nın 50 m mesafeden insanların düşüncelerini okuyabildiği iddia ediliyor. Elindeki biyoakımla tedavi etmiştir. Cabbar Baba öldükten sonra halk mezarlığına defnedildi ve mezarının üzerine bir türbe inşa edildi. Aradan asırlar geçmesine rağmen Cabbar Baba'nın türbesi bir inanç mekânı olarak ziyaret edilmektedir (Clifton vd., 2005).

İBRAHİM HALİL HÜCRESİ

İbrahim Halil'in hücresinin 18. yüzyıl sonu - 19. yüzyıl başına ait olduğu tahmin ediliyor. Efsaneye göre melekler, İbrahim Halil'e rüyasında o yamaçtaki bir çukura bir hücre inşa etmesini ve hücrede günde bir hurma yiyerek 40 gün boyunca Allah'a ibadet etmesini emretmiştir. İbrahim Halil dindar olduğu için oraya oryantal tarzda bir türbe yaptırdı ve hücrede 40 gün boyunca Kur'an okuyarak ve hurma yiyerek Allah'a ibadet eder. Kırkıncı günde melekler İbrahim Halil'e tekrar ulaşarak onun ibadet ve dualarının Allah tarafından kabul edildiğini, kendisine velayet verildiğini ve hür olduğunu bildirdiler (Gippert vd., 2009). İbrahim Halil zaten insanların halinden haberdar ve yaklaşan olayları tahmin ediyordu. İnsanlar, İbrahim Halil'i sıra dışı özelliklerinden dolayı mukaddes bir kişi olarak kabul etmişlerdir. İbrahim Halil hücreye giderek ölünceye kadar Allah'a ibadet etti. Efsaneye göre İbrahim Halil o hücrede öldü. Mezarının yeri bilinmiyor, ibadet ettiği hücre halk tarafından inanç yeri olarak kabul ediliyordu (Paşazade, 2020).

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan El Sanatları ile İlgili Bulgular

Eski dönemlerde Kınalık'ta çeşitli el sanatları yaygınlaşmıştır. Günümüze kadar gelen başlıca el sanatları dokumacılık ve onun özel türü olan halı dokumacılığıdır. Kınalık'ta hem havlı (halı, hırçın) hem de havsız halı ürünleri (palas, kilim, hıdye, el çantası, çorap, heybe) yapılmaktadır. Köyde çorap üretimi oldukça yaygındır (<https://www.youtube.com/watch?v=tmhHyZch1rM>).

Ucuz fiyatı onu turistler tarafından yaygın olarak satın alınan bir ürün haline getirdi. Bu sanatları çoğunlukla kadınlar yapıyor. Kınalık'ta son dönemde 10-15 aile halı dokumacılığı yapıyor. Kınalık sakinleri eski çağlardan beri avcılıkla uğraşmaktadır. Avladıkları hayvanlar çoğunlukla dağ keçisiydi. Kınalıklılar yaban domuzu avlasalar da etini hiç yemezlerdi. Bu avı çevre köylere gönderdiler. Avcılar ava çıkma zamanını kimseye bildirmezler, öldürdükleri hayvanları kendi aralarında eşit olarak bölüştürürler, komşunun payını alırlar, karşılığında bir yabancı çıkarsa ona da pay verirler (<https://www.youtube.com/watch?v=NATkZ3SzOyQ>).

Kınalık'ta hat sanatı kültürünün var olduğunu XV-XVIII. yüzyıllara ait taş yazıtlar Mezar anıtlarına yansıyan bu tür yazılar bu el sanatının tarihinin geçmişlere dayandığı görülmektedir (<https://www.youtube.com/watch?v=OrPQCKYwiDI&t=1159s>).

Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kınalık'ta Yerli-Otantik Kültür Turizmi Tipolojisinden Biri Olan Kültürel Etkinlikler ve Festivaller ile İlgili Bulgular

UNESCO'nun 20 Ekim 2005 tarihli "Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi" uyarınca, Azerbaycan'da yaşayan etnik grupların kültür, sanat, gelenek ve dillerinin korunmasına yönelik amaçlı çalışmalar yapılmaktadır. 26 Kasım 2009 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyetinin Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev tarafından imzalanan Kanun ile Azerbaycan Cumhuriyeti söz konusu Sözleşmeye katılmıştır.

Etnik grupların kültürel mirasını korumak ve geliştirmek, halklar arasındaki karşılıklı anlayışı ve tarihi dostluk ilişkilerini güçlendirmek amacıyla Etnik Grupların Sanat Festivali, Haydar Aliyev Vakfı'nın desteğiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı organizasyonu ile İTV televizyonunda "Azerbaycan - memleketi" sloganı altında yayınlanarak iki yılda bir düzenleniyor. Bu vesileyle farklı bölgelerden Lenkeran, Astara, Masallı, Balakan, Zagatala, Gakh, Şaki, Guba, Gusar, Saatli, İsmaili ve Şabran sanat toplulukları Bakü'ye davet ediliyor. Devlet Televizyonu, 500'e yakın katılımcının yer aldığı festivali detaylı bir şekilde yayımlayarak Azerbaycan'ın bu çok-kültürlülük medeniyetini tüm dünyaya gösteriyor. Etnik grupların geleneklerini, mutfağını ve folklorunu kapsayan film ve programlar İngilizceye çevrilerek tüm dünya izleyicilerine sunulmaktadır. Bu önlemler, devletin etnik gruplarının kültürünün geliştirilmesine verdiği desteğin onları teşvik ettiğini bir kez daha gösteriyor. Etnik gruplara yönelik kültürel projelere gösterilen dikkat, özen ve pratik çalışmalar sonucunda profesyonelce onların dünyanın birçok ülkesindeki çeşitli uluslararası etkinliklere katılmalarına neden olmuştur. Bu, etnik grupların kültürünün gelişmesine ek bir teşvik sağlar.

06.09.2019 tarihinde "Dağların Tepesi" projesi kapsamında Kınalık Devlet Tarihi Mimarlık ve Etnografya Koruma Alanı'nda müzik festivalinin açılış töreni gerçekleştirildi. Festivalde Azerbaycan, Gürcistan ve Macaristan'dan gelen müzisyenler performanslarını sergilediler ve yerel halka yönelik müzik atölyeleri düzenlediler (https://azertag.az/xeber/xinaliqda_musiqi_festivali_teskil_edilib-1326625).

Sanat uzmanlarının katılımıyla Kinalık halkının kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamını canlandırmak, tekstile yeni bir yaratıcı tasarım yaklaşımı uygulamak aynı zamanda çeşitli yeni etkinlik türleri oluşturmak ve buranın doğal ve kültürel kaynaklarını kullanarak ürünler üretmek projenin en önemli amaçlarındandır. Azerbaycanlı ve yabancı sanatçılar Kinalık köyünde konaklayarak kültür ve sanat örnekleri yarattılar. Hem el işçiliği hem de Kinalık halkının yerel halkı, davetlilerle birlikte festivali oluşturdu.

Çocuklara yönelik atölyeler, İngilizce dili, tiyatro, fotoğraf dersleri ve 12 çocuğun katılımıyla fotoğraf yarışması düzenlendi. Yarışmaya katılanlara kameralar hediye edildi. Yarışma için çekilen fotoğraflar da satışa sunuldu. Aynı zamanda insanlara çeşitli süs eşyaları yapmaları da öğretildi. Yerel halkın yabancı turistlerle iletişim becerilerini güçlendirmek için eğitim verildi (<https://tourism.gov.az/news/xinaliqda-daglarin-bashi-layihesi-cherchivesinde-musiqi-festivali-kechirilir>).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonucu olarak UNESCO dünya miras listesinde yer alan Kinalık sürdürülebilir turizm kapsamında yerli-otantik kültür turizminin dört farklı tipolojisi: yöresel alanlarda yürüyüşle ilgili olan bulgular, kültürel merkezin ziyareti ile ilgili olan bulgular, el sanatları ile ilgili olan bulgular ve kültürel etkinlik ve festivallerle ilgili olan bulgular açısından incelenmiştir. Yerli-otantik kültür turizminin dört farklı tipolojisinde yavaş gelir, çevreye saygılı, kontrollü, planlı, ölçülü, uzun dönem, tüm çıkarlar, değer bilinci, nitelik gibi sürdürülebilir turizmin genel özelliklerini dört farklı bulgularda görülmektedir. Yerli-otantik kültür turizminin dört farklı tipolojisinde anılar, yeni bilgiler, yerel yaşam biçimi, yavaş ulaşım, sakin, bireyler, arkadaşlar, aile toplum kültürüne katılım sağlamak ve o kültürün bir parçası olmak için evlerinde konaklayan bir turist olarak sürdürülebilir turizmin turist açısından değerlendirilebilir. Yerli-otantik kültür turizminin dört farklı tipolojisinde doğal, mimari yapıların, kültürel değerlerin ve üstün peyzaj değeri olan yerlerin korunması, mevcut yapıların yeniden kullanımı, düşük teknoloji ve selektif mekanize gelişme, hayvancılık ekonomisinin korunması ve geliştirilmesi, ortalama talebe göre kapasite gibi sürdürülebilir turizm gelişmesi stratejisi açısından çok yüksek olduğu araştırmada görülmektedir.

Kinalıkta turizm ile ilgili bilimsel araştırmaların artırılması, alternatif, niş, özel ilgi turizm türlerinin özellikle yayla turizm türünün geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Alabay, M. (2012). Müşteri şikâyetleri yönetimi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 8(16).

Aliyev İ., & Ağayev H., (2018) 'Hınalık' Bakü

Bais., (2001) Albania Caucasicca. Ethnos, storia, territorio attraverso le fonti greche, latine e armene. Milano: Mimesis

Barrere, C. (2015). Cultural heritages: From official to informal. City, Culture and Society, 1-8.

Brankov, J., Jovicic, D., Milijasevic, D. (2015). —Sustainable Tourism in National Park —Derdapl, Serbia- Attitudes of Local Population. Journal of the Geographical Institute, SASA, 65(2).

Choi, H. S. (2003). Measurement of sustainable development progress for managing community tourism., Graduate Studies of Texas A&M University, Doctoral Dissertation: USA.

Clifton J., Lucht L., Deckinga G., Mak J., & Tiessen C (2005) "The Sociolinguistic Situation of the Khinalug in Azerbaijan"

Desheriyeve, Yu. D. Пешериев Ю. П. (1968). "Хиналугский Язык". Языки Народов СССР, том 4, стр. 643-658. Москва: Наука.

Erbil, K. ve Yılmaz, G. (2018). Kültürel miras bağlamında Sakarya ilinde yaşayan etnik grupların Türk mutfağına katkıları. Turizm Akademik Dergisi, 5(1).

Eren, Ş. (2022). Kültürel mirasın korunmasında turizmin rolü: Zerzevan Kalesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi. İstanbul.

Gardanova V. A., (1962) ed. "glav. red. Narody Shaxdagskoj grupy: buduxtsy, kryzy i 217 xinalugtsy" (Peoples of the Shakhdagh Group: Budikhs, Kruzes and Khinalugs). Narody Kavkaza (Peoples of the Caucasus), Vol. 2. Moscow: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR,

Gardanova, V. A., ed. Гарданова В. А. (глав. ред.) (1962). Народы Шахдагской группы: будухцы, крызы и хиналугцы. Народы Кавказа. том 2, стр. 199–204. Москва: Издательство Академии Наук СССР.

Gippert J., vd., (2009). The Caucasian Albanian Palimpsests of Mount Sinai. 2 Turnhout: Brepols (Monumenta Palaeographica Medii Aevi / Series Ibero-Caucasica, 2)

- Gössling S. Scott D. Hall C. M. (2013). *Tourism and water: Interactions and impacts*. Channel View Publications.
- Guba Kınalık belgeseli <https://www.youtube.com/watch?v=OrPQCkYwiDI&t=1159s>
- https://azertag.az/xeber/xinaliqda_musiqi_festivali_teskil_edilib-1326625
- <https://president.az/az/articles/view/60991>
- <https://tourism.gov.az/news/xinaliqda-daglarin-bashi-layihesi-cherchivesinde-musiqi-festivali-kechirilir>
- Kınalık belgeseli <https://www.youtube.com/watch?v=NATkZ3SzOyQ>
- Kınalık Köyü belgeseli <https://www.youtube.com/watch?v=tmhHyZch1rM>
- Kibrik, Aleksandr E. (1994). "Khinalug". In: *Smeets* 367-406.
- Kibrik, Aleksandr E. and Kodzasov S. V. (1972). *Fragment y grammatiki xinalugskogo jazyka*. Moscow: Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta.
- Kotecha, H., (2006) *Islamic and Ethnic Identities in Azerbaijan: Emerging Trends And Tensions*, OSCE Office in Baku, Baku
- Mowforth M. Munt I. (2009). *Tourism and sustainability: Development, globalisation and new tourism in the Third World*. Routledge.
- Paşazade T., (2020) "Qubanın ən qədim Əbu Muslim məscidləri" // "İlahiyyat" elmipublisistik jurnalı, № 3, dekabr
- Schulze, W., (2008) "Towards a History of Khinalug." *Chomolangma, Demawend, und Kasbek: Festschrift für Roland Bielmeier zu seinem 65. Geburtstag*. Brigitte Huber, Marianne Volkart, and Paul Widmer, eds. Vol. 2. Halle/Saale: International Institute for Tibetan and Buddhist Studies,
- Volkova, N.G. (1980) 'Xinalug' Moskva: Nauka.
- Wolfgang S., (2008) *Towards a History of Khinalug* Brigitte Huber, Marianne Volkart und Paul Widmer 2008 (eds.). *Chomolangma, Demawend und Kasbek. Festschrift für Roland Bielmeier zu seinem 65. Geburtstag*. 2 Bände, International Institute for Tibetan and Buddhist Studies GmbH.